

Opatrenia v oblasti štátneho jazyka

I. Súčasná situácia v oblasti používania štátneho jazyka a jeho právnej úpravy

Postavenie slovenského jazyka ako štátneho jazyka je ustanovené v Ústave Slovenskej republiky v čl. 6 ods. 1, ktorý znie: „Na území Slovenskej republiky je štátnym jazykom slovenský jazyk.“ Jazyková politika štátu z hľadiska postavenia slovenského jazyka sa definovala v **zákone o štátnom jazyku**, ktorý upravuje používanie štátneho jazyka vo verejnom styku. Štátnu správu na úseku ochrany a starostlivosti o štátny jazyk vykonáva ministerstvo kultúry.

Niekoľkoročné skúsenosti s uplatňovaním zákona o štátnom jazyku ukazujú, že viaceré ustanovenia tohto zákona sa nedodržiavajú, čo má nepriaznivý vplyv na postavenie slovenského jazyka ako štátneho jazyka Slovenskej republiky. Závažným nedostatkom pri zabezpečení účinného výkonu dohľadu nad dodržiavaním zákona o štátnom jazyku je nedostatočná vymožiteľnosť platných ustanovení tohto zákona. Poznatky o porušovaní zákona získava ministerstvo kultúry väčšinou z podnetov občanov.

V zákone o štátnom jazyku v § 8 ods. 6 sa uvádza, že všetky **reklamy** musia byť v štátnom jazyku a prípadné inojazyčné texty môžu nasledovať až po slovenskom texte. Okrem častého nerešpektovania tohto ustanovenia dochádza v oblasti reklamy aj k závažným porušeniam spisovnej normy slovenského jazyka (kodifikovanej podoby štátneho jazyka) napriek tomu, že požiadavka jazykovej správnosti reklamných textov (ich písomnej aj ústnej podoby) je legislatívne dostatočne upravená a zabezpečená sankčnými opatreniami. V § 3 ods. 5 zákona č. 147/2001 Z. z. o reklame a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o reklame“) sa stanovuje: „Reklama musí spĺňať požiadavky na verejné rečové prejavy, dodržiavať zásady jazykovej kultúry, gramatické a pravopisné pravidlá, pravidlá výslovnosti slovenského jazyka a ustálenú odbornú terminológiu“. Orgány dozoru uvedené v § 10 zákona o reklame sú oprávnené udeľovať širiteľovi reklamy pokuty za porušenie povinnosti uvedenej v § 3 ods. 5 tohto zákona.

V záujme **ochrany spotrebiteľa** musí všetok tovar ponúkaný v obchodnej sieti na území Slovenskej republiky obsahovať informácie, sprievodnú dokumentáciu a návod na používanie výrobku v štátnom jazyku. Táto požiadavka sa premietla do zákona o štátnom jazyku v § 8 ods. 1 a zakotvila sa aj v ďalších zákonoch: v zákone č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa v znení neskorších predpisov (predtým zákon č. 634/1992 Zb.), v zákone č. 152/1995 Z. z. o potravinách v znení neskorších predpisov, v zákone č. 140/1998 Z. z. o liekoch a zdravotníckych pomôckach v znení neskorších predpisov. Ustanovenia týchto zákonov vzťahujúce sa na používanie štátneho jazyka sa však v praxi dôsledne nerešpektujú.

Klesajúca jazyková úroveň **masovokomunikačných prostriedkov** (elektronických aj tlačených médií) sa vyznačuje častým porušovaním normy slovenského spisovného jazyka vrátane zásad správnej výslovnosti a uprednostňovaním cudzích slov na úkor domácich výrazových prostriedkov. Jednou z príčin slabej jazykovej úrovne rečových prejavov profesionálnych používateľov slova je aj nedostatočná (alebo úplne chýbajúca) jazyková príprava mladých začínajúcich redaktorov. Vážnym nedostatkom je aj zanedbanie sústavného jazykového vzdelávania zodpovedných pracovníkov médií.

Nepriaznivý stav v ovládaní normy spisovnej slovenčiny sa prejavuje aj v **školskej praxi**. Nedostatok cieľavedomého pôsobenia v oblasti zvyšovania úrovne rečových prejavov žiakov nielen znižuje kvalitu samotného výchovno-vyučovacieho procesu, ale následne ovplyvňuje jazykovú kultúru celej spoločnosti.

Uplatňovanie zákona o štátnom jazyku a dodržiavanie normy slovenského spisovného jazyka treba zabezpečiť predovšetkým pri výkone **verejnej správy**, a to v orgánoch miestnej štátnej správy a pri výkone samosprávy na obecných, mestských a miestnych úradoch a v orgánoch samosprávneho kraja.

Úlohami v oblasti **pomenúvania** geografických objektov a sídel v Slovenskej republike sú poverené konkrétne orgány štátnej správy. O názvoch nesídelných geografických objektov z územia SR, ktoré sú obsahom základnej bázy údajov pre geografický informačný systém, rozhoduje Úrad geodézie, kartografie a katastra SR podľa pravopisných, gramatických a slovtvorných pravidiel platných v slovenčine. Názvy odsúhlasuje ministerstvo kultúry na základe § 18 ods. 1 zákona NR SR č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov. Každý takýto názov musí podľa tohto zákona spĺňať požiadavku jazykovej správnosti (§ 18 ods. 6 zákona č. 215/1995 Z. z.).

O názvoch obcí v Slovenskej republike rozhoduje vláda SR a názvy častí obcí určuje Ministerstvo vnútra SR na návrh obce. Takto to upravuje zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o obecnom zriadení“), ktorý v § 1a) v odseku 6 určuje aj základné požiadavky kladené na názov obce.

V platných Legislatívnych pravidlách vlády SR sa medzi základnými požiadavkami kladenými na zákon uvádza aj požiadavka jazykovej správnosti. Táto požiadavka sa však v praxi dôsledne neuplatňuje, o čom svedčí častý výskyt jazykových chýb a neuspokojivá jazyková úroveň textov legislatívnych noriem uverejnených v Zbierke zákonov Slovenskej republiky. V zákonoch a v ostatných **všeobecne záväzných právnych predpisoch**, ale aj v právnickom vyjadrovaní vôbec sa používajú jazykovo chybné, resp. neprimerané a nevhodné výrazy, ktoré znižujú zrozumiteľnosť týchto textov a v konečnom dôsledku rozkolísavajú aj kodifikáciu štátneho jazyka. Staršie jazykové chyby sa neustále prenášajú do novších legislatívnych noriem, iných predpisov a do úradnej dokumentácie, čo vyplýva predovšetkým z nevyhnutnosti presnej citácie v odkazoch na konkrétne ustanovenia. Vzhľadom na to, že prijatie právnej normy, ktorej cieľom by bola jazyková revízia viacerých právnych predpisov, by bolo prakticky ťažko uskutočniteľné, treba pristúpiť k postupnej náprave jazykových chýb v rámci prebiehajúcich novelizácií jednotlivých zákonov.

Pretrvávajúcim problémom je aj **legislatíva Európskej únie**. Slovenskí prekladatelia pôsobiaci v jej inštitúciách a orgánoch často neovládajú dostatočne spisovnú normu slovenského jazyka, majú však riešiť aj terminologické otázky, ktoré si vyžadujú odborné jazykové posúdenie. Nedostatočne vypracované terminologické súpisy a absencia jednotnej databázy slovenských termínov tento problém ešte prehľbuje.

Zlepšenie jazykovej úrovne dokumentov vznikajúcich v činnosti **ústredných orgánov štátnej správy** je jedným z cieľov koncepcie starostlivosti o štátny jazyk. Už v čase prijímania koncepcie sa konštatovala neuspokojivá jazyková úroveň v tejto oblasti, no jej výraznejšie zlepšenie sa nedosiahlo.

II. Odporúčané opatrenia v jednotlivých oblastiach

1. Ústredná štátna správa

- a) V rámci výberového konania na všetky štátnozamestnanecké miesta zaviesť overovanie ovládania kodifikovanej podoby štátneho jazyka. Medzi podmienky prijatia zahrnúť primerané praktické aj teoretické ovládanie štátneho jazyka opreté o štúdium predpísaných

- jazykových príručiek a do testových otázok v rámci prijímacieho konania zaradiť otázky z kultúry slovenského jazyka,
- b) z finančných prostriedkov rozpočtových kapitol jednotlivých ústredných orgánov štátnej správy určených na vzdelávanie vyčleniť finančné prostriedky na pravidelné organizovanie školení z jazykovej kultúry pre štátnych zamestnancov v spolupráci s ministerstvom kultúry alebo v spolupráci s akreditovanými vzdelávacími inštitúciami,
  - c) dôsledne dbať na rešpektovanie požiadavky jazykovej správnosti písomných materiálov vznikajúcich v činnosti rezortu;
  - d) prostredníctvom legislatívnej činnosti prebiehajúcej na ústredných orgánoch štátnej správy podporovať ustáľovanie správnej slovenskej terminológie,
  - e) rozvinúť spoluprácu rezortov v oblasti terminológie príslušného odborného zamerania a podporiť prácu terminologických komisií,
  - f) na internetovej stránke ministerstva kultúry sprístupniť formou prepojenia z internetovej stránky Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV (JÚLŠ) základné kodifikačné príručky – *Krátky slovník slovenského jazyka* (so zvýraznením kvalifikátorov spisovnosti, resp. nespisovnosti jazykových prostriedkov) a *Pravidlá slovenského pravopisu*. Súčasne sprístupniť na internetovej stránke ministerstva kultúry aj *Pravidlá slovenskej výslovnosti* (Á. Kráľ, 2005),
  - g) na pracoviskách všetkých ústredných orgánov štátnej správy nainštalovať v spolupráci s ministerstvom kultúry aktualizovaný elektronický jazykový korektor pre textové editory,
  - h) vyžadovať rešpektovanie metodických materiálov z oblasti jazykovej kultúry, ktoré pripravuje ministerstvo kultúry a sú uverejnené na internetovej stránke ministerstva kultúry,
  - i) v rámci grantového systému ministerstva kultúry výraznejšie podporiť aktivity zamerané na rozvoj štátneho jazyka a na pestovanie vzťahu k slovenskému jazyku a národnej histórii, ako aj na osvojovanie si štátneho jazyka štátnymi príslušníkmi Slovenskej republiky.

2. Miestna štátna správa a samospráva

- a) V rámci preventívno-výchovného pôsobenia zahrnúť do celoživotného vzdelávania zamestnancov miestnej štátnej správy a samosprávy pravidelné vzdelávanie nielen o jazykovej kultúre v úradnej dokumentácii, ale aj o zákone o štátnom jazyku a o spôsobe jeho praktického uplatňovania,
- b) zabezpečiť dodržiavanie zákona o štátnom jazyku pri aktivitách, ktoré súvisia s pôsobnosťou orgánov miestnej štátnej správy, a dbať na používanie kodifikovanej podoby štátneho jazyka v písomných úradných dokumentoch a v oficiálnych ústnych prejavoch,
- c) vyžadovať dobrú jazykovú úroveň písomnej dokumentácie, úradných formulárov, žiadostí a iných úradných tlačív s použitím základných kodifikačných príručiek *Krátkeho slovníka slovenského jazyka* a *Pravidiel slovenského pravopisu*, ktoré sú sprístupnené aj na internetovej stránke Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV (JÚLŠ),
- d) na zabezpečenie jazykovej správnosti názvov ulíc a verejných priestranstiev zaviazat' obce, aby si vyžiadali stanovisko odborníka, ktorý posúdi jazykovú stránku navrhovaných názvov, ktoré určuje obec na základe § 2b ods. 1 zákona o obecnom zriadení,
- e) organizovať besedy o jazykovej kultúre na úrovni osvetovo-kultúrnych zariadení vyšších územných celkov a obcí.

3. Právne normy a záležitosti Európskej únie

- a) Pri každej novele právneho predpisu uskutočniť súčasne aj jazykovú revíziu ustanovení daného predpisu vrátane tých ustanovení, ktoré nie sú predmetom novelizácie; tieto úpravy nesmú ovplyvniť ani rozšíriť obsahovú stránku noviel právnych predpisov,

- b) pri vyhodnocovaní medzirezortného pripomienkového konania zvýšiť záväznosť jazykových pripomienok, ktoré uplatnia jednotlivé rezorty, predovšetkým ministerstvo kultúry, ak tieto pripomienky nezasahujú do obsahovej stránky právneho predpisu a nie sú v rozpore s jeho terminologickou správnosťou a presnosťou,
- c) dôslednejšie vyžadovať zodpovednosť predkladateľa návrhu právneho predpisu za jazykovú stránku materiálu predkladaného na rokovanie vlády SR,
- d) pri schvaľovaní zákonov v NR SR zabezpečiť jazykovú korektúru všetkých pozmeňujúcich a doplňujúcich návrhov a súlad konečného schváleného znenia s kodifikovanou podobou štátneho jazyka,
- e) organizovať v spolupráci s ministerstvom kultúry pravidelné školenia z oblasti jazykovej kultúry pre štátnych zamestnancov, ktorí sa zúčastňujú na tvorbe legislatívnych materiálov,
- f) na ústredných orgánoch štátnej správy utvoriť pracovné skupiny pre právnoterminologickú a jazykovú revíziu slovenských prekladov právnych noriem, ako aj ďalších dokumentov EÚ zasielaných na jednotlivé rezorty z inštitúcií EÚ,
- g) prijať systémové opatrenia v oblasti tvorby a ustáľovania slovenskej terminológie a utvoriť podmienky na budovanie terminologickej databázy, ktorá by bola zárukou správnosti, presnosti a jednotnosti právnej terminológie (a postupne aj terminológie z ďalších oblastí). Databáza by bola prístupná na internetovej stránke ministerstva kultúry a bola by k dispozícii nielen domácim používateľom, ale aj slovenským prekladateľom pôsobiacim v inštitúciách EÚ; následne vypracovať terminologicko-jazykovú príručku (manuál) určenú pre odbornú i laickú verejnosť (slovenskí pracovníci v inštitúciách EÚ, prekladatelia, tlmočníci, médiá, školy atď.).

4. Názvy obcí

- a) Zabezpečiť, aby sa riadne schádzala Stála názvoslovná subkomisia Terminologickej komisie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky,
- b) zabezpečiť, aby sa vláda SR pri rozhodovaní o názve obce opierala o odborné stanovisko Stálej názvoslovej subkomisie Terminologickej komisie Ministerstva vnútra SR, ktorého konečnú podobu schváli ministerstvo kultúry (tak ako pri názvoch nesídelných geografických objektov),
- c) zabezpečiť, aby nedochádzalo k chybným rozhodnutiam pri určovaní nových názvov obcí a aby sa názvy obcí neschvaľovali bez konzultácie s odborníkmi.

5. Školstvo

- a) Na vysokých školách zabezpečiť zvýšenie úrovne ovládania a používania slovenského jazyka, odbornej terminológie a štylistiky zavedením kurzu jazykovej kultúry a odbornej terminológie pre poslucháčov (povinný seminár zo slovenského jazyka treba zaviesť aj na technických a prírodovedných fakultách),
- b) z hľadiska ovládania normy slovenského spisovného jazyka venovať osobitnú pozornosť príprave budúcich učiteľov na fakultách s pedagogickým zameraním,
- c) zabezpečiť vyššiu úroveň predmetu slovenský jazyk najmä na pedagogických fakultách,
- d) pre pedagogických zamestnancov organizovať v metodicko-pedagogických centrách pravidelné vzdelávanie z oblasti jazykovej kultúry (pre všetkých učiteľov zaviesť systém celoživotného vzdelávania v slovenskom jazyku),
- e) v rámci jednotlivých odborných pracovísk na vysokých školách utvárať (tam, kde ešte nie sú) terminologické komisie, ktorých úlohou je sledovať, ustáľovať a obohacovať slovenskú terminologickú sústavu z danej oblasti,

- f) rozvinúť úzku spoluprácu ministerstva kultúry s ministerstvom školstva v oblasti starostlivosti o štátny jazyk (napríklad aj pri posudzovaní jazykovej stránky učebníc) osobitne so Štátnou školskou inšpekciou a Ministerstvom zdravotníctva Slovenskej republiky,
- g) priebežne posudzovať stav vyučovania štátneho jazyka na základných a stredných školách a získané poznatky využiť pri tvorbe nových pedagogických dokumentov,
- h) na základných a stredných školách organizovať besedy s odborníkmi zamerané na otázky jazykovej kultúry a používania štátneho jazyka,
- i) na hodinách slovenského jazyka na základných a stredných školách oživiť prácu s knihou, besedy o prečítaných knihách, aby sa zvýšilo čítanie kníh, ktoré obohacuje nielen slovnú zásobu a vyjadrovacie schopnosti žiakov, ale zlepšuje a upevňuje aj pravopisné poznatky a návyky,
- j) venovať primeranú pozornosť jazykovej úprave školských publikácií (zborníky, časopisy, učebné pomôcky a i.),
- k) zabezpečiť zvyšovanie počtu lektorátov slovenského jazyka a literatúry a skvalitňovať ich vybavenia na všetkých typoch mediálnych nosičov.

6. Reklama

- a) Aktívne napĺňať dohodu o spolupráci uzavretú medzi ministerstvom kultúry a Slovenskou obchodnou inšpekciou v oblasti štátneho jazyka,
- b) podpísať dohody o spolupráci medzi ministerstvom kultúry a ďalšími dozornými orgánmi uvedenými v § 10 zákona o reklame,
- c) uskutočniť rokovania s reklamnými agentúrami a s médiami šíriacimi reklamu za účasti odborníkov z Ústrednej jazykovej rady (ÚJR), prípadne ďalších jazykových expertov o jazykovej kultúre reklám a o uplatňovaní štátneho jazyka (domácich výrazových prostriedkov) v reklame.

7. Informácie pre spotrebiteľa

- a) Rozvinúť úzku súčinnosť ministerstva kultúry a zodpovedných kontrolných orgánov a zabezpečiť podpísanie dohôd o spolupráci pri dohľade nad dodržiavaním ustanovení zákonov upravujúcich používanie štátneho jazyka pri označovaní a rozširovaní tovarov a služieb na území Slovenskej republiky,
- b) zvýšiť zodpovednosť orgánov štátneho dozoru, ktoré dohliadajú na dodržiavanie uvedených zákonov, v oblasti kontroly používania slovenského spisovného jazyka v písomných informáciách pre spotrebiteľa.

8. Média

- a) zakotviť zodpovednosť médií za šírenie kultivovanej spisovnej slovenčiny v zákone o štátnom jazyku,
- b) vo výberových konaniach na miesta redaktorov, hlásateľov a moderátorov najmä vo verejnoprávnych médiách preverovať úroveň ovládania slovenčiny formou písomných testov a ústneho pohovoru za prítomnosti odborníka,
- c) zaviesť pravidelné hodnotenia jazykovej úrovne relácií, ktoré zabezpečia odborníci navrhnutí ministerstvom kultúry v spolupráci s Radou pre vysielanie a retransmisiiu,
- d) zabezpečiť, aby v rámci programovej štruktúry verejnoprávnych médií bol vyhradený dostatočný priestor aj pre relácie priamo sa zaoberajúce slovenským jazykom a jeho používaním,

- e) podporiť pri inojazyčných dielach okrem pôvodných českých diel tvorbu slovenského dabingu,
- f) zabezpečiť pre profesionálnych pracovníkov médií sprístupnenie elektronického jazykového korektora pre textové editory rešpektujúceho platné kodifikačné príručky vyhlásené ministerstvom kultúry,
- g) organizovať jazykové vzdelávanie pre profesionálnych pracovníkov médií v spolupráci s ministerstvom kultúry s cieľom zvyšovať jazykovú kultúru ich prejavu,
- h) v existujúcom tlačnom periodiku prístupnom širokej verejnosti utvoriť priestor na preventívno-výchovné pôsobenie v oblasti jazykovej kultúry a na pravidelné hodnotenie uplatňovania slovenskej spisovnej normy vo verejnom styku,
- i) posilniť satelitné šírenie relácií v štátnom jazyku pre zahraničných Slovákov.